

менш відповідальними, через брак знань та професійної підготовки їм важко зробити важливий вибір, вони зовсім не орієнтуються у сфері сучасного технологічного середовища.

На нашу думку, саме це є проблемою та причиною неналежної професійної підготовки фахівців, які знають, що вони роблять, люблять це і хочуть досягти більшого власною працею.

Наша молода країна охоче спостерігає та переймає тенденції розвитку науки й освіти в інших, більш розвинутих країнах. Але цього замало, необхідно адаптувати освітні заклади належними чином.

Водночас, можемо прослідкувати і позитивні тенденції.

В усьому світі технології стали невід'ємною частиною не тільки життя, а й освіти та науки. Але, на жаль, технічний прогрес нам ще не доступний повною мірою: багато шкіл сьогодні лише мріють про сучасні комп'ютери, проектори, інші засоби мультимедіа.

Створюються нові підручники, вони досконаліші, яскравіші, але для гарної освіти цього замало. Залишається чекати, коли політехнічна підготовка в школах стане сучасною, з усіма перевагами новітніх освітніх технологій. Уважаємо, тільки за таких умов школярі будуть із захопленням досліджувати навколишній світ, мати справжні знання й навички, а не віддалені від практики описання в підручнику, кожен знайде себе в тій чи іншій сфері діяльності.

Тоді наука та освіта, країна загалом піднімуться на новий рівень, і старші покоління перестануть казати, що раніше освіта була кращою, а молодь – стараннішою та розумнішою.

Список використаної літератури

1. *Бабанский Ю. К.* Педагогика / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 2004. – 208 с.
2. *Вайсбург А. А.* Организация профориентационной работы в школе : пособ. для учителей / А. А. Вайсбург; под ред. М. И. Махмутова. – М. : Просвещение, 1986. – 126 с.
3. *Довбуш Р. А.* Способность к труду. О воспитании способности к труду у детей / Р. А. Довбуш. – К. : Политиздат, 1988. – 108 с.
4. *Ильина Т. А.* Педагогика школы : курс лекций [учеб. пособ. для студ. пед. инст.] / Т. А. Ильина. – М. : Просвещение, 2002. – 495 с.
5. *Каиров И. А.* Педагогическая энциклопедия / И. А. Каиров. – М. : Знание, 2004. – 422 с.
6. *Терентьева Н. О.* Развитие политехнической освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Н. О. Терентьева. – К., 2007. – 243 с.
7. *Фіцула М. М.* Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – 3-є вид., стереотип. – К. : Академвидав, 2009. – 352 с.

Анжеліка Шараєвич

СПЕЦИФІКА ТА ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ ПОЛІТЕХНІЗМУ В УКРАЇНІ

Політехнічна освіта є невід'ємним складником навчального процесу для загальноосвітніх та вищих закладів. Вона набула свого розвитку ще в ХХ столітті і залишається затребуваною зараз. Отже, сьогодні постає важливе завдання проаналізувати феномен політехнізму в історико-педагогічному контексті.

Для висвітлення детального та точного процесу розвитку політехнічної освіти в Україні потрібно звернутися до робіт відомих науковців та дослідників (Н. Терентьева “Розвиток політехнічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах України (ХХ століття)”; В. Нечипорук “Проблема политехнизма в становлении и развитии общеобразовательной школы Украинской ССР (1917-1932 гг.)”; Н. Крупська “О политехническом образовании, трудовом воспитании и обучении”). Також не менш важливими були праці російських дослідників П. Атутова та В. Евверестової та ін.

Аналіз зазначених робіт дає змогу зрозуміти важливість та значущість політехнізму минулих років і сьогодення, дізнатися про політехнічну освіту з різних точок зору.

Отже, *мета статті* – проаналізувати термін “*політехнізм*” за різними джерелами та висвітлити всі основні етапи процесу розвитку політехнічної освіти у навчальних закладах України.

Звернемося до визначення терміну “*політехнічна освіта*”. У тлумачному словнику української мови “*політехнізм*” – це система навчання, яка передбачає теоретичне і практичне ознайомлення з основними галузями сучасного виробництва [7, с. 459]. Це твердження є безперечно правильним, але, гадаємо, не повністю розкриває сутність цієї освіти. За іншим визначенням, відомої педагогічної дослідниці Н. Крупської, політехнізм розглядали як закономірність громадського розвитку, зумовленого неперервним технічним і соціальним прогресом [2, с. 18].

Незважаючи на те, що визначення політехнічної освіти відрізняються у своїх поясненнях, цей напрям є обов’язковим елементом навчання в загальноосвітніх закладах. Політехнічна освіта – це сукупність знань про головні галузі й наукові принципи виробництва, оволодіння загальнотехнічними вміннями, необхідними для участі в продуктивній праці. Цей напрям освіти широко використовують як у загальноосвітніх, так і вищих навчальних закладах. До основних задач політехнічного навчання належать:

- ознайомлення учнів із головними напрямками науково-технічного прогресу;
- ознайомлення учнів із фізичними основами функціонування технічних пристроїв;
- розвиток творчих технічних можливостей.

Охарактеризуємо основні зміни й тенденції в розвитку політехнічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах. Наведемо їх за періодизацією Н. Терентьєвої, яка у своїх працях виділяє такі шість етапів:

- 1) 1888-1920 рр. – зародження ідеї політехнічної освіти в Україні (нижня межа – початок систематичної підготовки професійних кадрів в Україні);
- 2) 1921-1936 рр. – становлення політехнічної освіти (нижня межа – відкриття політехнічних шкіл в Україні, розробка та створення Уставу політехнічної школи);
- 3) 1937-1955 рр. – період занепаду політехнічної освіти (нижня межа – відмова від викладання навчальної дисципліни “Праця” в школах, що призвело до скорочення політехнічної освіти у педагогічних вищих навчальних закладах);
- 4) 1956-1985 рр. – активне впровадження політехнічної освіти до педагогічних закладів (нижня межа – повернення до політехнічної освіти на урядовому рівні);
- 5) 1986-2001 рр. – зниження ролі політехнічної освіти (нижня межа – початок кризи в освітній галузі: невідповідність підготовки фахівців запитам суспільства);
- 6) з 2002 року – виникнення потреби в наданні політехнічної освіти педагогічним працівникам, швидкої трансформації суспільства, його технологізації [6, с. 10].

Для того, щоб зрозуміти процеси розвитку політехнізму, потрібно детальніше охарактеризувати кожен із них окремо і висвітлити найголовніші засади політехнічної освіти.

Перший період є досить обмеженим стосовно політехнічної освіти, адже саме тоді вона лише починала формуватися як складник навчального процесу. Як зазначає сама дослідниця Н. Терентьєва, він характеризується наявністю зв’язку з виробничою та суспільно корисною працею. У цей період політехнізм був більш відомим у системі професійної технічної освіти, адже у вищих навчальних закладах про політехнічну освіту майже не говорилося. Також уважали, що політехнічне навчання – передумова фактичного здійснення нової соціальної функції працівника. При розробці нової програми партії в 1917-1919 рр. потреба загального політехнічного навчання була висунута Н. Крупською [2, с. 20].

На другому етапі яскраво виражена політехнічна освіта у загальноосвітніх навчальних закладах. Цей період характерний тим, що держава бере активну участь у запровадженні політехнізму в школах. Важливою подією стало засідання колегії народного комісаріату освіти УРСР 3 грудня 1928 року, яка ухвалила: переглянути на-

вчальні плани та програми масової школи, побудувати програми “на основі людської праці, участі в продуктивній праці, природи як об’єкта цієї праці, суспільних відносин, що побудовані на суспільній праці”, а також “цілковито ув’язати програми з можливою та посиленою громадсько-корисною та продуктивною працею колективу учнів” [4, арк. 101]. У цей період досить часто відбувалися дискусії щодо важливості та потреби політехнічної освіти в навчальних закладах. Всеукраїнська програмово-методична нарада, яка відбулася у червні 1930 року, заслухала й обговорила програми фабрично-заводської семирічки та школи колгоспної молоді, а вже у вересні відбувся I Всеукраїнський з’їзд у справі політехнічної освіти, було розглянуто “програму боротьби за нову політехнічну школу” [4, арк. 101].

Цікавим також є те, що у постанові ЦК ВКП(б) “Про початкову і середню школу” як одне з важливих завдань визначено “боротьбу за якість роботи політехнічної школи, за збільшення обсягу загальноосвітніх знань, за успішність учнів у навчанні, поєднання теоретичного й виробничого навчання, підпорядкування суспільно-виробничій праці учнів навчальним і виховним завданням школи, за політехнічне озброєння вчителя, за організацію міцної матеріальної бази політехнічної школи” [3, с. 5].

У зв’язку з тим, що політехнізм був упроваджений у всіх школах, “розроблено та запроваджено схеми надання політехнічної освіти педагогічним працівникам, зокрема: вивчення загальноосвітніх, суспільно-політичних і спеціальних дисциплін; суспільна робота на виробництві; робота у майстернях, на промисловому підприємстві безпосередньо біля станків, на великому сільськогосподарському виробництві; виробничі екскурсії; виробнича політехнічна педагогічна практика. Об’єктом особливої уваги було формування політехнічних умінь та навичок, оволодіння педагогічними технологіями. Діяла мережа спеціальних індустріально-педагогічних інститутів і факультетів при педагогічних ВНЗ для підготовки інженерів-педагогів з технічних дисциплін, трудового та виробничого навчання учнів” [6, с. 14].

Розроблена законодавча база позитивно впливала на політехнічну освіту в цілому, проте фактично організаційна й педагогічна діяльність у цьому напрямі мала певні недоліки. Вони виявлялися в тому, що не вистачало фахівців, а головне – не було потрібних навчальних матеріалів та обладнання. Саме тому почалося бурхливе обговорення проблеми невиконання передбачених норм і недостатньої реалізації завдань політехнічної освіти. Але ті дослідники та науковці, які намагалися відстояти думку про необхідність такої освіти, не схвалювали такий висновок. Зокрема, Н. Крупська розглядала політехнізм не як особливий предмет навчання, а як цілісну систему знань і навичок, пов’язану зі змістом загального навчання. Вона не раз наголошувала на тому, що “завдання політехнізму – надати учням загальні основи сучасної техніки, які притаманні всім її галузям, не дивлячись на їх багатозначність. Розуміння цих основ робить зрозумілим і те, якими шляхами піде розвиток техніки у майбутньому” [2, с. 19]. Дослідниця наголошувала, що політехнічна освіта повинна неодмінно здійснюватися у навчальних закладах, уважала, що складниками політехнічного навчання і трудового виховання мусять бути вироблення широкого політехнічного кругозору шляхом правильного поєднання теорії з практикою при вивченні основ наук, поєднання навчання з виробничою працею, практичного навчання праці, самообслуговування, допомоги у свідомому виборі професії [2, с. 21].

Не дивлячись на те, що другий етап розвитку політехнічної освіти був надто насиченим законопроектами у цій галузі, третій – характеризується недооцінкою її значення.

Цей період розвитку припадає і на повоєнний час, коли принцип політехнізму знову починають розглядати як чергове відродження традиції трудової підготовки молоді. За цей короткий період (1937-1955 рр.) відбулося “повернення до питань політехнічної освіти на державному рівні: з метою покращення політехнічної підготовки вчителів фізики, біології, хімії, основ промислового та сільськогосподарського виробництва в усіх педагогічних інститутах почала створюватися відповідна матеріально-технічна база” [6, с. 17].

Четвертий етап розвитку політехнічної освіти розпочинається ХХ з'їздом КПРС. На ньому розглянуто важливі питання стосовно політехнізму у загальноосвітніх навчальних закладах: покращення зв'язку навчання учнів із працею на підприємствах, у колгоспах і радгоспах, на дослідних ділянках і в майстернях. У результаті це повинно було призвести до успішного здійснення політехнічного навчання, а також ознайомлення з виробництвами, які давали певну практику [5, с. 279].

Після серйозних намірів щодо політехнізму у школах був прийнятий закон "Про середню школу", в якому вказувалося, що "навчально-виховна робота у восьмирічній школі повинна бути побудована на поєднанні вивчення основ наук, політехнічного навчання і трудового виховання, широкого залучення школярів до доступних в їх віці форм суспільно корисної праці", а уряд допоможе у здійсненні цієї настанови, перш за все матеріально [1, с. 9].

У 50-70 рр. минулого століття приділялася більша увага не теорії, а саме практиці політехнізму. Відкривалися нові факультети політехнічного спрямування, проводилися екскурсії з метою ознайомлення студентів та учнів із технологічними процесами, практики на виробництвах та у сільському господарстві. Все це призвело до професіоналізації освіти у вищих навчальних закладах.

П'ятий період (1986-2001 рр.) характерний тим, що політехнічна освіта посіла провідне місце. Так, уже в 1985 році розроблено нові плани навчальної програми, які давали можливість студентам факультативно вивчати дисципліни політехнічного спрямування. Однак, варто зазначити, що в 1986-2001 роках політехнізм утратив свою затребуваність і, відповідно, пріоритетність у системі освіти [6, с. 18].

Заключний період розвитку політехнічної освіти розпочався 2002 року. Політехнізм детально розглядали сучасні педагоги та науковці, зазначаючи, що "найважливішими, пріоритетними галузями стають наука та освіта, забезпечення індивідуального розвитку людини, яка б, маючи відповідний рівень підготовки, була конкурентоспроможною на ринку праці, здатною до свідомого та ефективного функціонування в умовах нового інформаційного суспільства (тобто була політехнічно освіченою та підготовленою). Тому основні вимоги до сучасної освіти – зміна її змісту, корекція спрямованості навчального процесу в бік політехнізації, особистісна орієнтація педагогічної системи, інноваційний характер тощо" [6, с. 20].

Таким чином, цілісно розглянувши історико-педагогічний розвиток політехнічної освіти, можемо дійти висновку, що до політехнізму було неоднозначне ставлення. Проте на основі аналізу процесів становлення і розвитку політехнізму встановлено, що такий напрям освіти є незамінним, адже допомагає забезпечити професійне визначення та наблизити молодь до промислової і сільськогосподарської сфери.

Список використаної літератури

1. Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР // Радянська школа. – 1959. – № 1. – С. 3–15.
2. *Крупская Н. К.* О политехническом образовании, трудовом воспитании и обучении / Н. К. Крупская / сост. Ф. С. Озерская. – М. : Просвещение, 1982. – 223 с.
3. Прикріплення шкіл до підприємств // Бюлетень народного комісаріату освіти УРСР. – 1931. – № 63/64. – С. 5–9.
4. Протокол засідання колегії народнього комісаріату освіти УСРР з 3/ХІІ-28 р. // ЦДАВО України. – Ф.166. – Оп. 7. – Спр. 416 (Ч. 1 : Протоколи засідань колегії народнього комісаріату освіти УРСР). – Арк. 101–102.
5. *Слюсаренко Н. В.* Становлення та розвиток трудової підготовки дівчат у школах України кінця ХІХ – ХХ століття : [монографія] / Н. В. Слюсаренко. – Херсон : РІПО, 2009. – 456 с.
6. *Терентьева Н. О.* Развитие политехнической освіти у вищих педагогічних навчальних закладах України (ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Терентьева Наталья Александрівна. – К., 2007. – 20 с.
7. Тлумачний словник української мови / укл. Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. – Х. : Синтекс, 2002. – 672 с.